

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TILLARNING SAQLANISH MUAMMOLARI VA LINGVISTIK SIYOSAT

Quvondiqova Dildoraxon Abrorjon qizi

O'zDJTU Sharq filologiyasi fakulteti Arab tili yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada globalizatsiya jarayonining milliy tillarga ta'siri, ularning funksional doirasi torayishi, dominant tillarning kuchayishi hamda til siyosatining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy tillarni saqlash va rivojlantirish mexanizmlari, davlat va jamiyatning roli ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: globalizatsiya, milliy til, lingvistik siyosat, til siyosati, identitet, tilni saqlash, bilingvizm.

Abstract. This article analyzes the impact of globalization on national languages, the narrowing of their functional domains, the strengthening of dominant languages, and the importance of language policy. It also scientifically examines the mechanisms for preserving and developing national languages, as well as the role of the state and society in this process.

Keywords: globalization, national language, linguistic policy, language policy, identity, language preservation, bilingualism.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние процесса глобализации на национальные языки, сужение их функциональной сферы, усиление доминирующих языков, а также значение языковой политики. Кроме того, на научной основе рассматриваются механизмы сохранения и развития национальных языков, а также роль государства и общества в этом процессе.

Ключевые слова: глобализация, национальный язык, лингвистическая политика, языковая политика, идентичность, сохранение языка, билингвизм.

Kirish. XXI asr globalizatsiya asri sifatida e'tirof etilmoqda. Iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot-kommunikatsiya jarayonlarining jadallashuvi natijasida dunyo tobora o'zaro bog'liq tizimga aylanib bormoqda. Transport, internet, ommaviy axborot vositalari hamda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi masofani qisqartirdi. Bu jarayon, shubhasiz, tillararo munosabatlarga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda ayrim xalqaro tillar, ayniqsa ingliz tili, global muloqot vositasiga aylangan. U ilm-fan, texnologiya, biznes, diplomatiya va internet makonida ustuvor mavqega ega. Natijada ko'plab milliy va kichik tillarning ijtimoiy funksional doirasi torayib bormoqda. Ayrim hollarda ular faqat maishiy yoki norasmiy muloqot vositasi sifatida saqlanib qolmoqda. Bu esa tilning rivojlanish sur'ati, leksik boyishi va terminologik bazasining shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Asosiy qism. Globalizatsiya jarayoni tillar o'rtasida o'ziga xos raqobat muhitini shakllantirdi. Iqtisodiy va texnologik taraqqiyotda yetakchi bo'lgan davlatlarning tillari xalqaro muloqot vositasiga aylanmoqda. Xususan, ingliz tili ilm-fan, xalqaro savdo, axborot texnologiyalari va internet tili sifatida ustunlik qilmoqda. Natijada ko'plab milliy tillar ayrim sohalarda o'z mavqeini yo'qotib bormoqda.

Tillararo raqobat, avvalo, funksional sohalarda namoyon bo'ladi. Masalan, oliy ta'lim, ilmiy tadqiqotlar, biznes hujjatlar yoki texnik terminologiyada xorijiy tillardan keng foydalanish milliy tilning ilmiy-uslubiy imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Agar milliy til zamonaviy terminologiya bilan boyitilmasa va ilmiy adabiyotlar yaratish jarayonida faol qo'llanmasa, uning nufuzi pasayadi. Milliy tillarning funksional doirasi

torayishi — globalizatsiyaning eng jiddiy oqibatlaridan biridir. Tilning funksional torayishi deganda uning qo'llanish sohasi maishiy muloqot bilan cheklanib qolishi tushuniladi. Bunday holatda til rasmiy boshqaruv, ilm-fan, innovatsiya va texnologiya sohaslarida yetarlicha ishlatilmaydi.

Funksional torayish uzoq muddat davom etsa, tilning leksik boyligi kamayadi, yangi tushunchalarni ifodalash imkoniyati susayadi. Bu esa yosh avlodning milliy tilga bo'lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin. Ayniqsa urbanizatsiya va migratsiya jarayonlari kuchaygan sharoitda kichik tillar ko'proq xavf ostida qoladi.

Lingvistik siyosat — bu davlat va jamiyat tomonidan til munosabatlarini tartibga solish, tilning maqomi va funksiyalarini belgilashga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. U tilni rejalashtirish (status planning), korpusni rivojlantirish (corpus planning) va ta'lim orqali mustahkamlash (acquisition planning) kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Samarali til siyosati bir tomondan milliy tilning rivojlanishini ta'minlashi, ikkinchi tomondan esa boshqa tillarga nisbatan bag'rikenglikni saqlashi zarur. Zamonaviy lingvistik siyosat ko'p tillilikni inkor etmaydi, aksincha, milliy tilning ustuvorligini saqlagan holda xalqaro tillarni o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Milliy tillarni saqlash va rivojlantirishda davlatning roli beqiyosdir. Konstitutsiyaviy maqom berish, til to'g'risidagi qonunlarni qabul qilish, ta'lim tizimida milliy tilni majburiy o'qitish, rasmiy hujjat yuritishda milliy tilni ustuvor qo'llash kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Biroq tilni saqlash faqat davlat siyosati bilan cheklanmaydi. Jamiyat, ayniqsa ziyolilar, pedagoglar, jurnalistlar va ijodkorlar ham faol ishtirok etishi lozim. Ommaviy axborot vositalari, adabiyot, kino, teatr va raqamli platformalarda milliy tilning sifatli qo'llanishi uning nufuzini oshiradi. Oilada bolalarga milliy tilda tarbiya berish esa tilning avlodan-avlodga uzluksiz o'tishini ta'minlaydi.

Milliy tillarni saqlash va rivojlantirish uchun quyidagi mexanizmlar muhimdir:

- zamonaviy terminologiya va ilmiy lug'atlarni yaratish;
- milliy til asosida sifatli ta'lim tizimini yo'lga qo'yish;
- raqamli texnologiyalarda (dasturlar, ilovalar, sun'iy intellekt tizimlari) milliy tilni integratsiya qilish;
- milliy madaniyat va adabiyotni qo'llab-quvvatlash;
- yoshlar orasida milliy til nufuzini oshirishga qaratilgan targ'ibot ishlarini kuchaytirish.

Xulosa. Globalizatsiya milliy tillarga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi: u xalqaro aloqalarni rivojlantirib ko'p tillilikni rag'batlantiradi, ammo dominant tillar ta'sirida ayrim milliy tillar funksional doirasini toraytiradi. Til millat identiteti va madaniy merosning asosi bo'lgani uchun uni saqlash va rivojlantirish dolzarb masala hisoblanadi. Buning uchun milliy til ta'lim, ilm-fan, ommaviy axborot va raqamli sohalarda faol qo'llanishi, davlat va jamiyat tomonidan puxta lingvistik siyosat amalga oshirilishi zarur. Shu orqali milliy tillarning barqaror rivoji va avlodan-avlodga uzluksiz uzatilishi ta'minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Crystal, D. (2003). English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Fishman, J. A. (1991). Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Clevedon: Multilingual Matters.

3. Grenoble, L. A., & Whaley, L. J. (2006). *Saving Languages: An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. UNESCO. (2003). *Language Vitality and Endangerment*. Paris: UNESCO.
6. <https://www.unesco.org/en/languages> (UNESCO Language Policy and
7. Preservation Resources)
8. <https://www.ethnologue.com> (Ethnologue: Languages of the World)
9. <https://www.britannica.com/topic/language> (Encyclopaedia Britannica – Language)
10. <https://www.globallanguages.org> (Globalization and Language Resources)